

Na zestig jaar zijn Turkse Leidenars 'heel aardig ingeburgerd', maar toch wringt er iets



Zestig jaar geleden begon de Turkse arbeidsmigratie naar Nederland. Het symposium in Nieuwe Energie draaide om de vraag hoe het de gemeenschap sindsdien is vergaan. © Foto Leidsch Dagblad

Wilfred Simons

Vrijdag 31 mei 2024 om 20:00

LEIDEN

Van der Zee, Botter en Van 't Hooft - het zijn bekende familienamen in Istanboel. De komst van Turkse gastarbeiders naar Nederland is algemeen bekend, maar omstreeks 1900 ging de migratie juist de andere kant op. „De reden was vaak pure armoede”, aldus historicus Mehmet Tütüncü. 'Velen' volgden het voorbeeld van Johannes Botter (1845-1917) uit Harderwijk, die het tot kleermaker van sultan Abdoel Hamid II schopte.

Het is dit jaar zestig jaar geleden dat de Nederlandse regering een [wervingsverdrag](#) sloot met de Turkse overheid over de komst van gastarbeiders. Dat werd het begin van een emigratie van ongeveer 65.000 Turken naar Nederland.

Hun inburgering kostte tijd en ging niet altijd vanzelf, maar mag volgens initiatiefnemer [Sahin Yildirim](#) toch als geslaagd worden beschouwd. „Turkse Nederlanders zijn ondernemers, pianisten, piloten, automonteurs en zwemleraren. Zij zijn Tweede Kamervoorzitter en staatssecretaris geweest.”

Niettemin wringt er iets, bleek tijdens het symposium '1964-2024: 60 jaar Turkse arbeidsmigratie in Nederland', donderdagmiddag in bedrijfsverzamelgebouw Nieuwe Energie aan de 3e Binnenvestgracht in Leiden. Want echt voor vol voelen Turkse Nederlanders zich toch niet aangezien. „De benaming is steeds veranderd”, zei Yildirim. „Van gastarbeiders naar etnische minderheden, van allochtonen naar medelanders - nu zijn we 'nieuwe Nederlanders'. Nog altijd niet 'Nederlanders'. Jammer.”

Jubileum

De belangstelling voor het zestigjarige jubileum is gering, stelt initiatiefnemer Yildirim vast. Het Haagse [Atlas Cultureel Centrum](#), de Leidse [stichting Güney](#), de [Turkse Ondernemersvereniging Rijnland \(Tover\)](#) en [stichting Fatih Leiden](#) vonden het echter wel de moeite waard om erbij stil te staan. „Het symposium in Leiden is één van de weinige plekken in Nederland waar het wordt gevierd.”



Al in 1964 kreeg de Leidse regio de eerste Turkse gatsarbeiders, onder meer bij de Verenigde Touwfabrieken in Leiderdorp. © Archiefphoto Erfgoed Leiden

De eerste Turkse gastarbeiders werden in 1964 tewerkgesteld bij de Ford-fabrieken in Amsterdam. Nog datzelfde jaar gingen ze ook in de Leidse industrie aan het werk. De Grofsmederij aan de Zijlsingel, touwfabriek Verto Leiderdorp, typemachinefabriek Adler en Wolspinnerij Ede en Clos & Leembrugge namen snel Turks personeel aan, maar gastarbeiders werkten ook als schoonmakers in het toenmalige Academisch Ziekenhuis Leiden.

Toch was de Turkse gemeenschap in Leiden nooit groot. Hoe groot, is niet precies te zeggen. De meesten hebben inmiddels de Nederlandse nationaliteit. Het aantal Turkse Leidenaren is sinds 2001 stabiel op 600 à 700 mensen.

Handelsakkoord

Historicus Mehmet Tütüncü ziet de arbeidsmigratie als een onderdeel van een veel langere geschiedenis, die officieel in 1612 begon. In dat jaar tekende sultan Ahmed I een handelsakkoord met de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden. Daarmee was het Ottomaanse Rijk de eerste wereldmacht die de Republiek erkende. Maar ook daarvoor al waren de relaties met de zich naar onafhankelijkheid vechtende Nederlanders goed, want met Spanje en het Habsburgse Rijk hadden de Ottomanen en de Nederlanders een gezamenlijke vijand.



Nog altijd kijkt een angorageit trots voor zich uit in het timpaan van gebouw In den vergulden Turk aan de Breestraat. © Archiefphoto Hielco Kuipers

Textielstad Leiden profiteerde enorm van het handelsakkoord van 1612. Het maakte handel in wol van angorageiten mogelijk, die de basis werd voor grein, een soepele, luxe en lichte wollen stof. Wie het timpaan van gebouw [In den Vergulden Turk](#) in de Breestraat bekijkt, ziet rechts daarin nog altijd een geitenkop met vergulde horens trots voor zich uit kijken.

In den Vergulden Turk was het woonhuis en kantoor van de van oorsprong Vlaamse ondernemersfamilie LePla. Die werd, zegt historicus Cor Smit, die ook het symposium bezocht, steenrijk van de handel in angorawol en grein.

Immigranten

De Leidse hoogleraar Immigratiegeschiedenis [Leo Lucassen](#) noemt Nederland een 'immigratieland tegen wil en dank'. De bedrijvige Hollandse steden hadden al in de 17de en 18de eeuw 'enorm veel arbeid nodig'. In twee eeuwen tijd trokken 1,2 miljoen immigranten naar de Republiek, vooral uit Scandinavië, de zuidelijke Nederlanden en de Duitse gebieden. „In de 17de eeuw was de meerderheid van de Leidenaars niet in de stad geboren.”

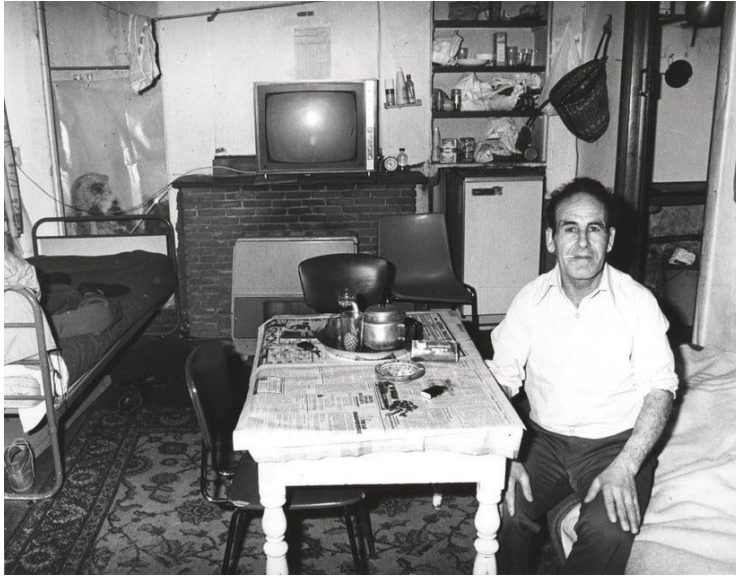
In de 19de eeuw liep de immigratie terug doordat Nederland niet industrialiseerde. „In die tijd waren Manchester in Engeland en het Duitse Ruhrgebied de economische trekkers.” Maar zeker sinds 1945 is Nederland weer de economische magneet van vanouds. Op dit moment wordt 14 procent van alle arbeid door arbeidsmigranten geleverd.

Ook Lucassen meent dat de Turkse en Marokkaanse migranten 'heel aardig zijn ingeburgerd'. Dat proces is 'wonderlijk snel verlopen'. Vooral op onderwijsgebied doet de tweede en derde generatie het goed. Maar in het maatschappelijke debat ziet Lucassen dit 'optimistische' feit niet terug. De 'nieuwe Nederlanders' hechten nog wel waarde aan hun Turkse achtergrond en migratiegeschiedenis, maar de publieke opinie boeit dat sinds de aanslag op de Twin Towers in 2001 niet meer zo. „Nu zijn Turken geen Turken meer, maar moslims.”

Supermarkten

Tütüncü heeft de indruk dat Turkse Nederlanders zich een beetje terugtrekken in eigen kring. Ze kunnen gemakkelijk leven in een eigen wereld - werken in Turkse bedrijven, zich laten behandelen bij Turkse artsen en tandartsen, winkelen in Turkse supermarkten.

Ze voelen zich volgens hem ook sterker verbonden met het land van herkomst en de Turkse staat dan bijvoorbeeld Marokkanen van de tweede en derde generatie. Lucassen is optimistischer. In het onderwijs en op de arbeidsmarkt is de integratie volgens hem al voltooid. „De integratie verloopt snel, sneller zelfs dan Turken zich realiseren.”



Turkse gastarbeider in Leiden in de jaren '70. © Archiefphoto Erfgoed Leiden

Maar of ze er ooit helemaal bij zullen horen? (Extreem-)rechtse politieke partijen hechten veel waarde aan wat Lucassen 'de cultureel homogene natiestaat' noemt. Daarin wordt een scherp onderscheid gemaakt tussen wie zich wel Nederlander mag noemen en wie niet. Historisch gezien waren het vaak joden die werden buitengesloten als niet behorend tot de Nederlandse natie.

Lucassen vindt het 'een gevaarlijke ontwikkeling' dat (extreem-)rechts wel waarschuwt voor uitingen van antisemitisme, maar aan uitingen van islamofobie min of meer schouderophalend voorbijgaat. „De afkeer die zij van moslims voelen, die ontwikkeling lijkt wel op het verleden van de joden.”

https://eur01.safelinks.protection.outlook.com/?url=https%3A%2F%2Fwww.leidschdagblad.nl%2Fcontent%2Fdmf20240531_59620108&data=05%7C02%7Ce.genc%40leiden.nl%7C00cabe570b8344d4241108dc82406781%7C34a0e008be074746919d60b49823db2e%7C0%7C0%7C638528460327200207%7CUnknown%7CTWFpbGZsb3d8eyJWIjoiMC4wLjAwMDAiLCJQIjoiV2luMzliLCJBTiI6IjEhaWwiLCJXVCi6Mn0%3D%7C0%7C%7C%7C&sdata=phw2zB%2FyRia381cD4n5oVtjDYoHRdQa4Z92clWClxxA%3D&reserved=0